

Urszula Strzelczyk

Rozwijanie aktywności i kreatywności dzieci przez działanie

Nauczyciel i Szkoła 2 (52), 97-105

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Urszula Strzelczyk

Rozwijanie aktywności i kreatywności dzieci przez działanie

„Pozwólmy dziecku doświadczać, eksperymentować, dowiadywać się i porównywać, szukać i dążyć w głębinach wiedzy, wyruszać w podróże odkrywcze – czasami trudne, ale jakże bogate i fascynujące. Budujemy programy dostosowane do możliwości psychologicznych dzieci”

G. Freinet Gawęda Mateusza

Świat zmienia się, ulega ciągłym przeobrażeniom. Dynamiczne przemiany gospodarcze, skok technologiczny, dostępność informacji, natychmiastowa komunikacja, niestabilny rynek pracy, szybkie tempo życia, różnorodność i złożoność problemów – oto tylko część tendencji, które kształtują naszą rzeczywistość. Są to wyzwania wymagające adaptacyjnej postawy twórczej i aktywnej w poszukiwaniu i realizowaniu zmian, a także otwartości wobec owych zmian, elastyczności w uczestnictwie w życiu społecznym oraz gospodarczym i co bardzo ważnym jest – kierowaniu samym sobą oraz własnym życiem. Stąd sądzi się powszechnie, iż postawa twórcza, kreatywna pozwalająca dokonywać zmian, to jednocześnie potrzeba i wartość współczesnego świata.

Roman Schulz uważa, że cechą wspólną współczesnych ideologii jest twierdzenie, że twórczość, kreatywność jest tym, czego pragnie dzisiejszy człowiek, a zarazem tym, do czego jest on zobowiązany¹. Człowiek posiadający twórcze, kreatywne podejście do rozwiązywania problemów poznawczych i decyzyjnych, do poszukiwania i realizowania zmian w otaczającej go rzeczywistości społeczno-przyrodniczej, kulturalnej i technicznej w coraz większym stopniu wymaga i wymagać będzie stosowania i rozwijania jakościowo nowych wzorów postępowania, przejścia od zachowań tradycyjnych do innowacyjnych, od odtwórczości do twórczości, kreatywnego działania w niemal wszystkich sferach ludzkiego życia¹.

Przygotowanie ludzi do twórczej aktywności to – zdaniem wielu filozofów, socjologów i pedagogów, a także polityków i działaczy społecznych – główne zadanie systemu edukacji. Kształcenie twórczych ludzi powinno się rozpocząć wcześniej, już od przedszkola.

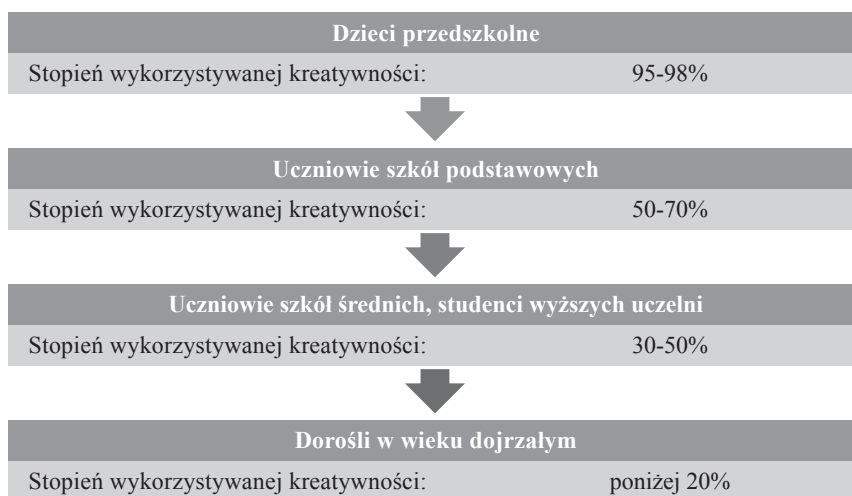
¹ K.J. Szmidt, J. Bonar, *Żywioły. Lekcje twórczości w nauczaniu zintegrowanym*. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 4.

Pierwsze lata wychowania decydują w dużym stopniu o karierze szkolnej i zawodowej danej jednostki, wpływają również na jej przyszłe osiągnięcia twórcze. Twórcze działanie – pisze Jerzy Kujawiński – jest równocześnie najlepszym i niekiedy jedynym sposobem zaspokajania coraz to nowych potrzeb człowieka. Dlatego od przedszkola i klas początkowych szkoły trzeba wdrażać wychowanków do chętnego i odważnego podejmowania problemów, które wzbudzają twórczą lub badawczą postawę, pozwalają im osiągnąć coś dla siebie nowego i zarazem pożytecznego².

Aktywność – stan pobudzenia, działania, zdolność do podejmowania działań, inicjatywy, czynne i twórcze uczestnictwo w czymś.

Motywacja – czynnik pobudzający czyjeś działanie, zachęcający do robienia czegoś.

Kreatywność – zdolność tworzenia czegoś nowego, oryginalnego, pomysłowego, dającego w efekcie coś ciekawego³.

Rysunek 1. Stopień wykorzystywanej kreatywności w zależności od grupy wiekowej⁴.

Co przemawia za tym, aby już w przedszkolu rozwijać aktywność i kreatywność?

Wielu psychologów i pedagogów twórczości uważa, że:

- dzieci przedszkolne są ciekawe świata, dociekliwe, chętne do działań, pełne inwencji i entuzjazmu, spostrzegawcze;

² J. Kujawiński, *Współczesne kierunki modernizacji nauczania początkowego. Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych*. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990.

³ Zob. *Słownik współczesnego języka polskiego*. Wyd. Cykada, Warszawa 2000.

⁴ T. Buzan, *Sila twórczej inteligencji*, 2002.

- dzieci przedszkolne lubią i zadają pytania, czują i na swój możliwy sposób odkrywają problemy, nowe sytuacje, rzeczy do zrobienia. Ponadto są pozytywnie nastawione do poznawania i odkrywania umiejętności i wiadomości o otaczającej ich rzeczywistości;
- oryginalność, giętkość, płynność myślenia przejawia się często w spontanicznym, szybkim działaniu, zabarwionym emocjonalnie;
- dziecko lubi otwarte problemy, mające wiele poprawnych czy możliwych rozwiązań. Chętnie podejmuje działania pedagogiczne typu: *poszukaj, skonstruuuj, ulóż, rozwiąż, sprawdź, rozłóż, co by było gdyby..., zaimprovizuj, dokończ, wymyśl, wyobraź sobie*;
- dziecko przedszkolne w czynnościach uczenia się, w działaniach zabawowych wykorzystuje wyobraźnię, myślenie intuicyjne, kojarzenie odległych zjawisk i faktów, własne doświadczenia i przeżycia, rady i inspiracje nauczyciela.

Dzieci przedszkolne według Tonyego Buzana wykorzystują 95-98% kreatywności w twórczych działaniach. Dziecko przedszkolne ma wielki potencjał, aby rozwijać się twórczo i kreatywnie. Postawa twórcza w tym okresie przejawia się bardziej w sferze działalności praktycznej niż teoretycznej, a to z uwagi na rodzaj myślenia konkretno-obrazowo-czynnościowego⁵.

Co ma wpływ na rozwój i kreatywności aktywności dzieci w przedszkolu?

1. Działania wspomagające w zakresie umiejętności i zdolności poznawczych:
 - zajęcia zwiększające wrażliwość na bodźce wzrokowe, słuchowe, smakowe i kinetyczne;
 - ćwiczenia spostrzegawczości, dostrzegania luk, błędów w przedmiotach i zjawiskach, odkrywanie sytuacji trudnych;
 - układanie puzzli, historyjek, obrazków, uzupełnianie brakujących elementów;
 - próby tworzenia oryginalnych pomysłów, rozwiązywanie prostych problemów dywergencyjnych;
 - ćwiczenia zachęcające, motywujące do dłuższego skupienia uwagi i koncentracji na wybranych rzeczach lub zjawiskach;
 - oryginalność i klarowność wyobrażeń;
 - ćwiczenia w wyrażaniu swoich uczuć, przeżyć i myśli w formie werbalnej lub improwizacji, teatrzyku, elementach dramy.

⁵ E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolnie rozwijających się*. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000.

2. Działania wspomagające i inspirujące w zakresie rozwoju emocjonalno-motywowującego:
 - zajęcia zachęcające do podejmowania aktywności twórczej w rozwiązywaniu problemów zamkniętych i otwartych;
 - rozpoznawanie, nazywanie i wyrażanie emocji i uczuć swoich oraz innych ludzi oraz ich respektowanie;
 - wdrażanie do współpracy w grupie;
 - ćwiczenia wyrażania własnych potrzeb, poglądów i zainteresowań;
 - prezentacje własnych wytworów;
 - przyjmowanie pochwał, jak i krytyk;
 - ćwiczenia z zakresu porozumiewania się;
 - ćwiczenia rozwijające odpowiedzialność za swoje działania.

3. Działania inspirujące do zachowań „Małego odkrywcy”
 - zajęcia rozwijające sprawność w wykorzystywaniu zadań praktycznych;
 - ćwiczenia wykorzystujące przybory, sprzęt w działaniach praktycznych, technicznych, eksperymentalnych;
 - ćwiczenia wymagające pytań typu *jak?*, *po co?*, *dlaczego?*
 - fiszki prowadzące do rozwiązań praktycznych;
 - ćwiczenia zwiększające zaradność życiową, aktywność ruchową;
 - ćwiczenia rozwijające umiejętności ekspresyjnego wyrażania swoich myśli, uczuć, emocji poprzez teatr, odgrywanie ról, muzykę, ruch twórczy;
 - ćwiczenia rozwijające postawy badawcze.

Organizacja powyższych zajęć przeważnie przybiera formę zabawową. Zabawa jest podstawowym rodzajem działalności dziecięcej, najważniejszą linią rozwoju⁶. Jest realizacją pragnień, potrzeb, realizowaniem się. Zabawa musi inspirować dziecko do twórczej aktywności, do samodzielnych działań, dzięki temu zdobywa nowe doświadczenia, przeżywa nowe emocje, nowe wiadomości umiejętności. Obecność nauczyciela, jego aprobata i komunikacja niewerbalna pozwala dziecku czuć się bezpiecznie, być zadowolonym, uśmiechniętym i radosnym oraz jeszcze bardziej zmotywowanym do podejmowania różnego rodzaju zabaw.

⁶ E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolnie rozwijających się*. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000.

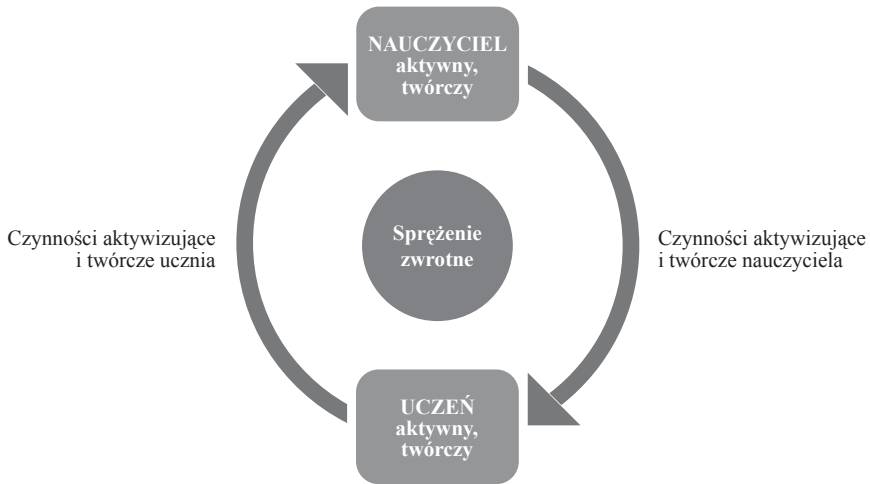
Ważnym elementem jest konkretny przedmiot lub zabawka. Nauczyciel pokazuje, jakie możliwości i działania zabawowe łączą się z danym przedmiotem czy zabawką. W ten sposób zachęca dzieci do wymyślania i przypisywania danym przedmiotom czy zabawkom odpowiednich funkcji, ról i znaczenia. Dziecko staje się kreatorem nie tylko nowych zabaw, ale i dialogów, czy scenek rodzajowych. Doskonali i wzbogaca mowę – najważniejszą funkcję psychiczną człowieka.

4. Metody i formy rozwijające aktywność i kreatywność

- zabawy fundamentalne, konstrukcyjne, tematyczne, ruchowe, odkrywcze;
- zabawy typu *co by było gdyby*;
- spotkania z profesorem (rozwiązywanie problemów otwartych);
- układanie gier planszowych;
- „zaczarowana skrzynia” (niespodzianki twórcze);
- teatrzyki i improwizacje
- spotkania z wyobraźnią;
- labirynty;
- ruch twórczy, taniec, gest, ekspresja do muzyki lub ilustracji, powiastki scenki rodzajowej;
- spotkania z gitarą przy akompaniamencie kolorowych instrumentów perkusyjnych;
- aktywności artystyczne (plastyka, technika, dekoracja, modelowanie);
- obserwacje przyrodnicze;
- wycieczki (np. poczta, klinika weterynaryjna, sklep, zaprzyjaźnione przedszkole);
- kolorowa matematyka;
- relaksacja;
- swobodne opowiadanie;
- rytm, kolor, rysowanie i malowanie sposobem wyrażania uczuć;
- projekty;
- fiszki inspirujące do twórczych działań;
- techniki Freinete.

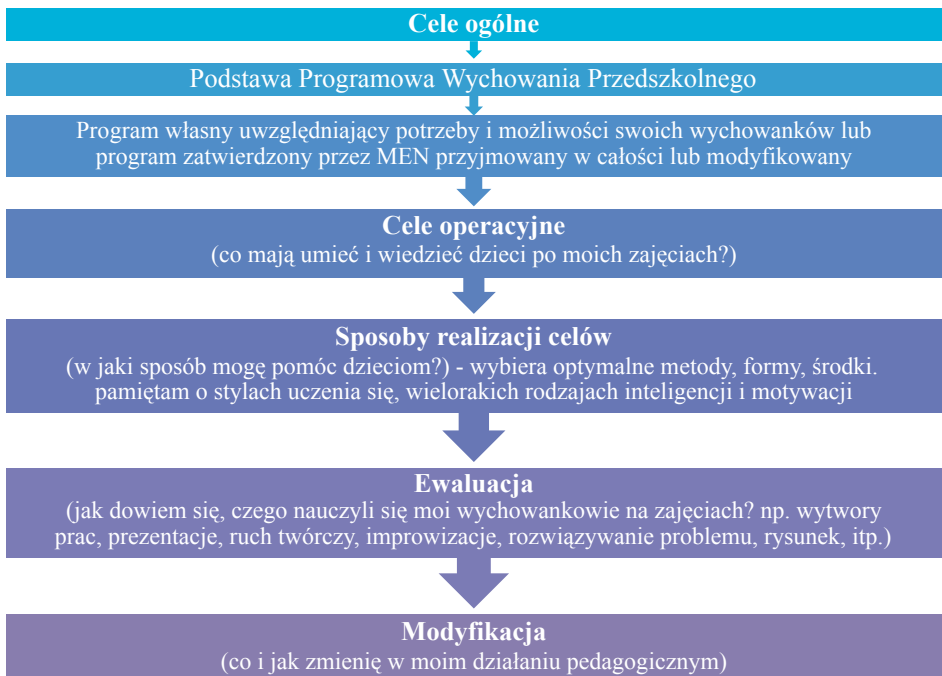
Metody wg Wincentego Okonia (odkrywania, przeżywania, podania, praktycznego działania)⁷. Dobór metod, form i środków uzależniony jest od celów dydaktyczno-wychowawczych, możliwości psychofizycznych dzieci oraz kompetencji merytoryczno-metodycznych, organizacyjnych, psychicznych nauczyciela i jego postawy twórczej, kreatywnej.

⁷ Cz. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*. Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt, Warszawa 2000.

Rysunek 2. Dodatnie sprzężenie zwrotne

Nauczyciel planując twórcze, kreatywne działania pedagogiczne bierze pod uwagę:

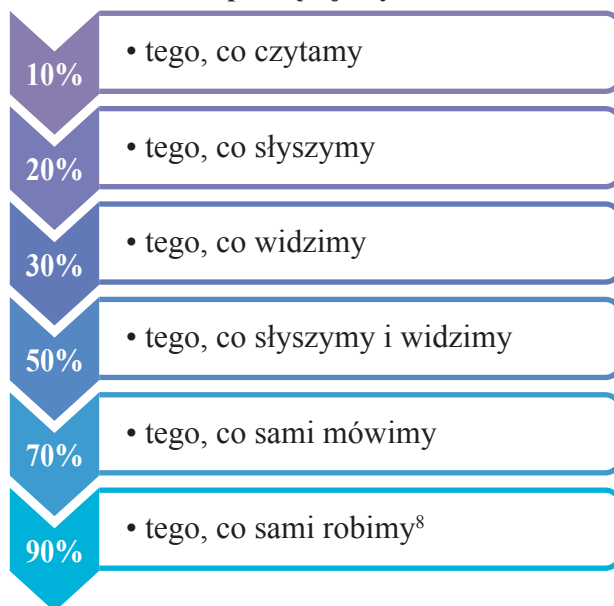
W rozwijaniu aktywności i kreatywności dzieci, nauczyciel współpracuje z rodzicami oraz innymi instytucjami oraz ośrodkami wychowania kreatywnego. Rozwijanie aktywności i kreatywności dzieci to proces, który zaczyna się od urodzenia i trwa, i trwa. Stworzenie właściwego środowiska dydaktyczno-wychowawczego spowoduje, że wszystkie dzieci będą chciały chcieć, a uśmiech na twarzach będzie dowodem na to, że działania pedagogiczne sprawiają im radość.

Przedszkole jest właśnie miejscem rozwijającym aktywność i kreatywność swoich wychowanków

Ucz się poprzez to:

- co widzisz,
- co słyszysz,
- co wyczuwasz smakiem,
- czego dotykasz,
- co robisz,
- co sobie wyobrażasz,
- co wyczuwasz intuicyjnie,
- co czujesz⁸.

Zapamiętujemy

⁸ G. Dryden, J. Vos, *Rewolucja w uczeniu*. ZYSK i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2003.

Myśli i aforyzmy, które stanowią inspirację do rozwijania aktywności i kreatywności dzieci przedszkolnych

Natura zbudowała mózg w taki sposób, że przez pierwsze sześć lat życia człowieka potrafi on przyswajać informacje z niezwykłą szybkością i bez najmniejszego wysiłku.

(Marylin King)

Dzieci najlepiej uczą się wówczas, gdy pomoże im się samodzielnie odkrywać podstawowe zasady.

(Peter Kline)

Przyspieszone uczenie się oparte jest na naturalnych preferencjach człowieka. 80% zdolności do nauki rozwija się w ciągu pierwszych ośmiu lat życia.

(Gordon Dryden, Jeannette Vos)

Kto się nie zmienia, ten stoi w miejscu. Kto stoi w miejscu, nie może uczyć innych, jak iść do przodu.

(Jan Kropiwnicki)

Najcenniejsze w uczeniu się jest pozytywne nastawienie.

(Bobbi de Porter)

Dobrze rozwinięty umysł, pasja do nauki i umiejętność praktycznego wykorzystania wiedzy, to nowe klucze do przyszłości.

(Raport Scans)

Motywacja i wydajność błyskawicznie wzrastają, kiedy uczniowie osiągną wyznaczone cele.

(Bettie B. Youngs)

Nasz mózg jest jak śpiący olbrzym.

(Tony Buzan)

Jeśli chcesz się czegoś nauczyć, wykonuj to!

(Robert C. Schauk)

Nauka jest najbardziej efektywna wówczas, kiedy sprawia radość.

(Peter Kline)

Jeśli potrafisz o czymś marzyć, to potrafisz tego dokonać.

(Walt Disney)

Pracą dzieci jest zabawa. Dzieci uczą się poprzez wszystko, co robią.

(Carolyn Hooper)

(...) nie jest tak, że człowiek rozpoczyna twórczość (...) z wyraźną koncepcją tego, co chce powiedzieć. Nie zaczyna od precyzowania tematów, które chce poruszyć, czy myśli, które chce przekazać. To wynika samo w trakcie pracy...

(Peter Schaumann)

Wszyscy odczuwamy ludzką potrzebę tworzenia, wypowiedania, wyśpiwania naszych radości, nadziei i zmartwień.

(Celestyn Freinet)

Bibliografia

- Dryden Gordon, Vos Jeannette, *Rewolucja w uczeniu*. Wydawnictwo ZYSK i S-ka, Poznań 2003.
- Goleman D., *Inteligencja emocjonalna*. Media Rodzina, Poznań 1997.
- Hannaford C., *Zmysłne ruchy, które doskonalą umysł*. Medyk, Warszawa 1998.
- Eby Judy W., Smutny John F.: *Jak kształcić uzdolnienia dzieci w młodzieży*. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
- Mitras K., *Urodzony matematyk*. Wydawnictwo Publicat, Poznań 2006.
- Olinkiewicz E., *Warsztaty edukacji twórczej. Program interdyscyplinarny*. Red. Repsch E., Wyd. Europa, Wrocław 2001.
- Szmidt K.J., Binar J., *Żywioty. Lekcje twórczości w nauczaniu zintegrowanym. Książka dla nauczyciela*. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? czyli refleksyjny praktyk w działaniu*. CODN, Warszawa 1999.
- Thanhoffer M., Reichel R., Rabenstein R., *Nauczanie kreatywne*. Polskie Stowarzyszenie Pedagogów Zabawy KLANZA, Lublin 1996.
- Young C., *Rozwijamy umiejętności dziecka poprzez zabawę*. Wydawnictwo Publicat, Poznań 2006.
- Żebrowska M., (red.): *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*. PWN, Warszawa 1970.